

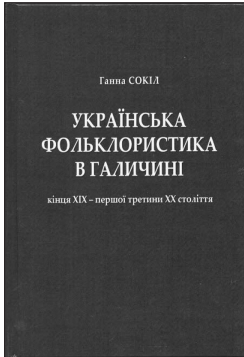

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ

Фундаментальне дослідження української фольклористики в Галичині

Сокіл Г. Українська фольклористика в Галичині кінця XIX – першої третини XX століття: історико-теоретичний дискурс. – Львів, 2011. – 588 с.

Історіографічні праці актуальні тому, що вони є основою синтетичних досліджень у гуманітарних науках. Необхідні вони і для підготовки довідкової, словниково-енциклопедичної літератури, якої їй досі бракує в багатьох галузях знань. Великий інтерес становлять сьогодні регіональні народознавчі студії, що допомагають створити цілісне уявлення про стан традиційної культури,

а також про розвиток фольклористики й етнології в певні часові періоди. Такі праці дають можливість залучити до наукового обігу нові архівні та епістолярні джерела, маловідомі імена та факти, доробок дослідників, яких незаслужено викреслили з історії української культури та науки.

Монографія Г. Сокіл присвячена українській фольклористиці Галичини – історико-географічного краю, що зберіг свою ідентичність, етнокультурні традиції, національний характер. Львів був у зазначений час визнаним центром українського національно-культурного життя. Окремі етапи розвитку галицької фольклористики, діяльність ряду її представників уже були об'єктами вивчення. Але підсумкового дослідження, яке дало б цілісне уявлення про внесок учених Галичини в українське та загальноєвропейське народознавство, дотепер не було. Праця Г. Сокіл заповнює цю прогалину в історії української фольклористики.

Мета і завдання роботи чітко сформульовані і зосереджені на осмисленні досягнень української фольклористики Галичини кінця XIX – першої третини XX ст., з'ясуванні термінологічних проблем, пов'язаних із предметом дослідження, висвітленні теоретико-методологічних поглядів галицьких учених, вироблених ними принципів збирацької та едіційної практики, а також репрезентації галицької науки про народну творчість у загальноукраїнському та європейському контекстах.

Хронологічні рамки дослідження вмотивовані: авторка розглядає період, коли фольклористика Галичини сягнула зрілості, коли інтенсивно працювали вчені європейського рівня – І. Франко, В. Гнатюк, М. Грушевський, Ф. Вовк, Ф. Колесса та ін., значно активізувалася збирацька робота, зміцніли та поширилися культурні зв'язки із зарубіжними країнами. Аргументованою є й періодизація всередині поставлених хронологічних меж, виокремлення трьох періодів еволюції галицької фольклористики.

Методологічна база монографії – ґрунтовна і солідна. Авторка використовує як загальнонаукові методи (історико-типологічний, системний, статистичний), так і спеціальні – структурно-типологічний, біографічний.

Певною мірою в роботі продовжено і традиції, що склалися у XIX–XX ст. у дослідженні обраного авторкою об'єкта. Теоретична основа монографії – це наукові праці українських і зарубіжних вчених, що висвітлюють різні аспекти теми: від О. Потебні, І. Франка, О. Пипіна, Л. Білецького – до Дж. Кокк'яри, О. Дея, А. Іваницького, С. Грици, М. Дмитренка, Я. Гарасима. Особливо слід відзначити обсяг джерел, використаних у дослідженні: записи відомих і маловідомих збирачів, що зберігаються в архівних

фондах академічних інститутів, рукописних відділах бібліотек, львівських архівах; епістолярій, мемуаристика, публікації наукових праць і фольклорних текстів із різних тогочасних, іноді малодоступних, видань тощо.

Новизна монографії Г. Сокіл полягає у створенні першого сучасного за методологією комплексного дослідження галицької фольклористики зазначеного періоду, представленої у загальноукраїнському та європейському контекстах, а також у залученні до наукового вжитку маловідомих, незаслужено забутих або заборонених у радянський час імен, праць, фольклорних збірок і великої кількості рукописних архівних матеріалів.

Широта проблемного кола та різноманітність завдань, які поставила у дослідженні авторка, продиктували логіку побудови роботи, структура якої виважена і струнка: вступ, 4 розділи та висновки, список використаних джерел (898 позицій), загальний обсяг – 588 сторінок.

Одним із головних завдань, як підкреслено у вступі, було висвітлення теоретичного внеску галицьких учених у вирішення найважливіших (можна сказати – “вічних”) проблем фольклористики: термінології, диференціації фольклорних матеріалів, класифікації жанрів, специфіки новотворів, наукових засад збирання та публікації. У подальшому викладі авторка приділяє цій проблематиці серйозну увагу, оскільки досвід не лише видатних, а й маловідомих народознавців минулого здатен, без сумніву, стати цінним внеском у розробку багатьох питань сучасної науки.

Розділ I – “Фольклористика Галичини кінця XIX – першої третини XX століття в теоретико-методологічному висвітленні” – розпочинається із суто термінологічних проблем, які вирішували тогочасні вчені. “Усна словесність”, “народна словесність”, “народна поезія” – поняття, якими оперувала наука до того, як був запроваджений і закріпився термін “фольклор”, після чого, як пише Г. Сокіл, відбулося більш чітке розмежування понять “фольклору” та “етнографії”. Вона показує, що термінологічні пошуки та дискусії можуть призвести до радикальних наслідків: диференціації наукових дисциплін і початку їх самостійного розвитку.

У підрозділі 1.2 розглянуто роль основного на той час у європейській науці історико-порівняльного напрямку в активізації народознавчих студій у Галичині й, зокрема, його вплив на дослідження І. Франка, В. Гнатюка, Ф. Колесси та інших учених. Йдеться також про невідоме ставлення українських фольклористів до засад тогочасних наукових шкіл – міфологічної, міграційної, антропологічної, культурно-історичної, віденської. Авторка справедливо наголошує, що видатні народознавці Галичини, орієнтуючись на західноєвропейську науку, користувалися власною методологією й водночас, заперечуючи всілякі крайнощі, вважали, що жодна теорія не є універсальною.

Принциповим для українських фольклористів було усвідомлення того, що основу фольклору становить поєднання національного, регіонального (локального) та універсального (загальнолюдського) (1.3), причому головним у цій тріаді є національне. Саме такий підхід, підкреслює Г. Сокіл, завадив абсолютизації ідеї міграційної школи. Відповідно до уявлень про тривимірність буття фольклору вирішували питання про роль міжнародних елементів у різних жанрах, про національну своєрідність і локальні особливості деяких жанрових структур.

Далі логічно подано огляд жанрологічних концепцій, вироблених галицькими фольклористами (1.4), досвід яких у систематизації фольклору, зважаючи на складність цього питання, і сьогодні становить незаперечну теоретичну цінність.

Зупиняється авторка і на ставленні фольклористів до новотворів, що розцінювалися як заперечення тези про занепад фольклорного творення і стали об'єктом аналізу у низці досліджень (1.5), а також розглядає співвідношення між традиційним, варіативним, індивідуальним, про роль виконавця, від якого залежить ступінь мінливості твору – питання, що були в полі зору тогочасного народознавства (1.6).

Звертаючись до різноманітних друкованих і архівних джерел, Г. Сокіл відтворює ту живу й напружену атмосферу теоретичних пошуків, дискусій, взаємопідтримки та розбіжностей, яка панувала у колах галицької інтелігенції.

У другому розділі детально розкрито концептуальні засади діяльності Етнографічної комісії НТШ (створеної 1898 р.), що зробила неоціненний внесок, зокрема, у регіональне вивчення фольклору, організацію експедицій, розробку методики записування та едиції творів, вирішення текстологічних питань. Дослідниця наголошує, що скрупульозна робота видатних учених (І. Франка, В. Гнатюка, В. Шухевича, О. Роздольського) – проводирів у галузі фольклористики – дала свої наслідки: було зібрано та видано великий масив різножанрового матеріалу (серед видань – “Галицько-руські народні приповідки” І. Франка, “Гуцульщина” В. Шухевича у 5-ти томах та ін.): появився збирач нового типу, озброєний необхідними знаннями та навичками, свідомий важливості своєї справи. Хоча на той час не всі труднощі були подолані – існувала ще практика вільного поводження з текстами, не було однастайності у правописних моментах, точність запису іноді виявлялася відносною. Використовуючи матеріали архівів, дослідниця – по можливості – порівнює чорнові й чистові записи, що дає уявлення про процес підготовки записів матеріалів до публікації.

Третій розділ – “Українська фольклористика в персональних вимірах: джерелознавчий аспект” – складається із творчих портретів фольклористів Галичини, серед яких є і відомі вчені, і малознані збирачі. Організаторами і натхненниками справи збирання й вивчення фольклору були, як відомо, І. Франко, О. Роздольський, В. Гнатюк, Ф. Колесса, які стояли біля витоків НТШ й Етнографічної комісії, розробляли теоретичні питання, самі записували народну словесність, упорядковували і видали фундаментальні фольклорні зібрання. Авторка подає стисло біографію кожного з учених, оцінює його доробок і визначає, що нового він уніс у теорію і практику народознавства (В. Гнатюк – перший професійний фольклорист Галичини, О. Роздольський – уперше застосував фонограф, Ф. Колесса – упорядковував пісні за ритмічними структурами тощо). У наступних підрозділах йдеться про їхніх сподвижників (М. Павлика, М. Зубрицького, І. Верхратського, І. Колесси, В. Щурата, М. Яцківа) – відомих етнографів, фольклористів, письменників, культурних діячів; про фольклористичні зацікавлення Н. Кобринської, Є. Бохенської, К. Попович; про гуцульських фольклористів, з яких найвидатнішим був В. Шухевич з його 5-томною “Гуцульщиною”; про збирачів фольклору з Покуття, серед яких були талановиті письменники Лесь Мартович і В. Стефанік. Підрозділ 3.6 містить характеристики фольклористичної діяльності галицьких інтелігентів, які не були в тісних контактах із корифеями, але керувалися їхніми ідеями у збирацькій роботі (О. Маковей, І. Свенціцького, З. Кузелі та ін.). Саме в цьому розділі проаналізовано значну кількість архівних матеріалів, маловідомих або вперше введених у науковий обіг (наприклад, варіанти демонологічних оповідань у записах З. Кузелі, записи П. Шекерика-Доникова).

У розділі 4 визначено місце народознавчої спадщини галицьких учених у всеукраїнському та європейському контекстах. Тут знову авторка наголошує на важливості діяльності Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, яка розпочала новий етап у розвитку української фольклористики та етнології. Г. Сокіл пише про співпрацю галичан із наддніпрянськими дослідниками та збирачами (спільні експедиції, участь в археологічних з'їздах, особисті контакти). Підрозділ 4.3 присвячений взаєминам фольклористів Галичини з інослов'янськими та західноєвропейськими науковими інституціями й ученими (участь закордонних колег у роботі НТШ, публікація українських студій і збірок у зарубіжних виданнях тощо). І тут, як і в інших розділах, значну увагу приділено постаті І. Франка, який був засновником фольклористичної роботи в Галичині наприкінці XIX ст., одним із найвидатніших у європейській науці збирачем, упорядником і дослідником фольклору.

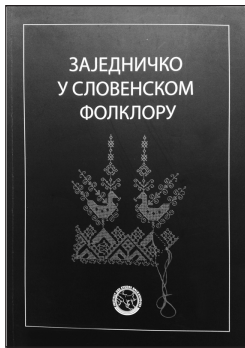
Завершується монографія ґрунтовними висновками, що підсумовують результати дослідження. Авторка підкреслює, що фольклористи Галичини досконало володіли ідеями та концепціями тогочасної науки, зробили вагомий внесок у вирішення теоретичних питань, актуальних почасти і для сьогодення (термінологія, жанрова класифікація, методика польових досліджень та едиційної практики тощо), в організацію збирання та публікації фольклору.

Теоретико-методологічні засади роботи, логіка авторської думки, чіткість та доступність викладу, методи аналізу фактичних матеріалів і висновки не викликають заперечень, але у процесі ознайомлення з текстом виникли деякі міркування та зауваження. Оскільки в усіх розділах розглянуто різні аспекти діяльності І. Франка, В. Гнатюка, Ф. Колесси та деяких інших видатних особистостей, не вдалося уникнути смислових повторів (наприклад, у підрозділах 1.4 і 2.4, де йдеться про систематизацію фольклорних творів). Узагалі ж наукові біографії корифеїв у третьому розділі дещо фрагментарні й виглядають блідішими, ніж творчі портрети менш відомих фольклористів – але це пояснюється існуванням значної кількості праць, присвячених І. Франкові, Ф. Колесси, В. Гнатюкові. У підрозділі 4.2 авторка пише про співпрацю галицьких учених з установами ВУАН, зокрема з “Кабінетами”, що вивчали народну культуру. Можна було б згадати статті О. Юзефчик та її монографію “Діяльність Кабінету музичної етнографії ВУАН” (К., 2004), у яких авторка неодноразово апелює до етномузикознавчого робочку Ф. Колесси.

Висловлені зауваження не впливають істотно на загальну цінність монографічного дослідження, виконаного на високому науковому рівні, із залученням теоретико-методологічних засад сучасної фольклористики та суміжних наук. На широкому фактичному (зокрема маловідомому архівному) матеріалі Г. Сокіл показала, як на теренах Галичини формувалася українська фольклористична наука.

Монографія Ганни Сокіл “Українська фольклористика в Галичині кінця ХІХ – першої третини ХХ століття: історико-теоретичний дискурс” є, звісно, оригінальним і новаторським дослідженням, яке обов’язково стане базою для подальших наукових студій з історії фольклористики, теорії фольклору (поетики, жанрової системи) та вирішення проблем зі збирання усної словесності, едиції, текстології.

Тетяна РУДА

Слов'яни у пошуках спільного

Заједничко у словенском фольклору: зборник радова / Уредник Љубинко Раденковић. – Београд: Балканолошки институт САНУ, 2012. – 435 с.

Рецензований збірник статей “Спільне у фольклорі слов’ян” – це матеріали однойменного Міжнародного наукового симпозіуму, який відбувся наприкінці вересня – на початку жовтня 2011 р. у Сербії (Белград – Аранжелуоц). Організатором цього наукового зібрання був Інститут балканознавства Сербської академії наук в особі директора Никола Тасіча, Комісія фольклору при Міжнародному комітеті славистів за підтримки муніци-

пальної влади міста Аранжеловац. Ідейним натхненником і координатором симпозіуму був відомий дослідник сербської та слов’янської усної народної творчості професор Любінко Раденкович. Поділитися набутим досвідом з’їхалися учені Білорусі, Болгарії, Македонії, Польщі, Росії, Сербії, Словаччини, Словенії, України, Франції, Чехії та Японії. Україну на цьому високому зібранні представляли наукові співробітники Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського НАН України професор Л. Вахніна, наукові співробітники О. Микитенко та І. Коваль-Фучило, а також професор Київського національного університету імені Т. Шевченка Деян Айдачич. Усього в роботі симпозіуму взяли участь понад 30 учасників.

Матеріал зазначеного збірника – це 27 статей, написаних різними слов’янськими мовами, зі вступним словом Любанка Раденковича “Компаративне дослідження слов’янського фольклору”. Основна мета збірника – привернути увагу дослідників до генетичних подібностей і раних запозичень у слов’янському фольклорі. Ці важливі